

Undersökning inför detaljplan

Arkeologisk utredning 2024

L2024:6729, Björnhovda 2:135, 29:16 & 6:146, Torslunda socken,
Mörbylånga kommun, Kalmar län, Öland

Kenneth Alexandersson

Arkeologisk rapport 2024:50

MUSEIARKEOLOGI SYDOST
– en del av Kalmar läns museum

Undersökning inför detaljplan

Arkeologisk utredning 2024

L2024:6729, Björnhovda 2:135, 29:16 & 6:146, Torslunda socken,
Mörbylånga kommun, Kalmar län, Öland

Författare
Copyright
Redaktion
Kartor

Kenneth Alexandersson
Kalmar läns museum 2024
Anna-Karin Karlsson, Stefan Siverud
Publicerade i enlighet med tillstånd 507-98-2848 från
Lantmäteriverket
Kalmar läns museum
1400-352X

Förlag
ISSN

Innehåll

Sammanfattning	7
Inledning	8
Topografi och fornlämningsmiljö	10
Syfte och frågeställningar	11
Metod och genomförande	12
Resultat	14
Tolkning och åtgärdsförslag	20
Referenser	21
Tekniska och administrativa uppgifter	22
Bilagor	23

Karta över Kalmar län med platsen markerad.

Sammanfattning

Uppdelat på tre tillfällen under perioden april–oktober 2024 utförde Kalmar läns museum en arkeologisk utredning inom fastigheterna Björnhovda 2:135, 29:16 och 6:146. Utredningen genomfördes i form av både sökschaktning med maskin och metalledetektering. Med tanke på den silverskatt som tillvaratogs vid en arkeologisk undersökning 2011 strax nordost om det nu aktuella utredningsområdet utfördes metalledetekteringen inom hela utredningsområdet. Huvuddelen av området detekterades under perioden 19–21 april, innan vegetationen hunnit växa till sig. Sökschaktningen genomfördes därefter under perioden 17–24 september. Den del av utredningsområdet som legat i träda under längre tid metalledetekterades den 14 oktober, efter att sökschaktningen genomförts.

Vid metalledetekteringen påvisade en förekomst av mynt, knappar, söljor och muskötkulor från 1600–1800-talen, men det framkom även en sölja som daterades till 1500–1600-talen. En analys av det äldre kartmaterialet visar att huvuddelen av metallfynden sammanfaller med en äldre åkermark som varit odlad sedan åtminstone 1600-talet.

Vid sökschaktningen framkom tre förhistoriska anläggningar inom en topografiskt avgränsad del i den nordöstra delen av utredningsområdet. Anläggningarna utgjordes av två stolphål samt en mindre härd. Det fanns inget rumsligt samband mellan anläggningarna och metallfynden.

Inledning

I samband med att Mörbylånga kommun skulle göra en detaljplan över ny bostadsbebyggelse inom fastigheterna Björnhovda 2:135, 29:16 & 6:146 genomförde Museiarkeologi sydost/Kalmar läns museum en arkeologisk utredning steg 2

inom ytan. I den arkeologiska utredningen ingick både metalledetektering och sökschaktning. Utredningen genomfördes under perioden april–oktober 2024. Utredningsområdet var drygt åtta hektar stort (fig. 1).

Figur 1. Utredningsområdet var drygt åtta hektar stort och lågt inklämt mellan Möllstorpsgatan och Åkervägen.

Topografi och fornlämningsmiljö

Björnhovda ligger i Torslunda socken vilken sträcker sig från Kalmarsund i väster till mittlandet i öster. Utredningsområdets topografi är flack och uppvisar endast mindre nivåskillnader. Inom stora delar av området utgörs jordmånen av vattensorterad postglacial finsand. I den nordöstra delen av utredningsområdet är topografin något mer kuperad och jordmånen består av sandig morän, ställvis mer grusig och stenig. Hela utredningsområdet utgörs av åkermark, uppdelad av diken och skiftesmurar.

Fornlämningsbilden i området är rik med ett fyndmaterial vars äldsta delar dateras till tidigmesolitikum. Huvuddelen av de mesolitiska boplatserna i området ligger i anslutning till någon av strandvallarna efter ancylus- eller littorinatransgressionen. En av de äldsta undersökta boplatserna ligger vid Runsbäck i den södra delen av Färjestaden där delar av de undersökta lämningarna daterades till runt 8000 f.Kr. (Alexandersson m.fl. 2009).

I Torslunda socken finns även ett stort antal neolitiska lokaler som bland annat representeras av ett flertal lösfunna yxor. De relativt utbredda sandiga områdena som ligger i anslutning till strandvallarna bjuder på väl-dränerade och lättodlade marker. Ser man till de registrerade lämningar som återfinns i anslutning till utredningsområdet utgörs de främst av stenålderslämningar. Inom utredningsområdet finns en registrerad fyndplats för flinta (L1956:5649) samt en fyndsamling som har tillvaratagits inom fastigheten Björnhovda 6:6 (nu Björnhovda 6:146) som tidigare sträckt sig från Möllstorpsgatan upp till Evedalsgatan i Björnhovda. Fyndsamlingen består av ett flertal neolitiska artefakter bl.a., en spjutspets, två flintdolkar, en tjocknackig håleggad flintyx, ett

nackfragment av skafthålsyx samt en tjocknackig basaltyx. Var inom fastigheten fynden tillvaratagits är inte känt, men skulle kunna varit inom det nu aktuella utredningsområdet.

Likt många andra områden på Öland är bronsåldern svagt representerad, medan lämningar från järnåldern är desto mer frekventa. Flera av de idag synliga järnålderslämningarna återfinns uppe vid den västra landborgskanten. Längs sträckan Eriksöre-Skogsby i den södra delen av socknen finns ett stort antal kända gravar (Beskow-Sjöberg 1987). Ett av de mer välkända järnåldersfynden från socknen utgörs av de matrisplåtar för tillverkning av pressblecksdekor som hittades vid bortplockandet av ett stenröse på 1870-talet. I slutet av 1960-talet genomfördes en undersökning i åkermarken där stenröset tidigare legat (L1956:7102). Vid undersökningen framkom boplatlämningar från romersk järnålder med bland annat lämningarna efter tre stolpbyggda hus. På en anslutande åker har ett av Ölands rikligaste fynd av guldsolidi tillvaratagits (Hagberg 1976). Ett annat välkänt fynd från Torslunda socken är den guldhalskrage som framkom vid Skansen i Färjestaden (Ring & Söderström 2009:9).

Längs utredningsområdets östra kant löper Åkervägen. Inför anläggandet av vägen på 2010-talet genomfördes en arkeologisk utredning (Nilsson & Söderström 2010). Vid den efterföljande arkeologiska förundersökningen 2011 framkom bl.a. en silverskatt (L1955:4312) i nära anslutning till den nu genomförda arkeologiska utredningen. I skattfyndet ingick fyra hela och 25 fragmentariska arabiska silvermynt samt 13 silverföremål bl.a. i form av armringar (Lindeberg 2011).

Syfte och frågeställningar

Den arkeologiska utredningen syftade till att säkerställa om det fanns okända arkeologiska lämningar i utredningsområdet som skulle kunna komma att påverkas negativt vid en eventuell bostadsbebyggelse. Utredningen skulle fungera som ett underlag för länsstyrelsens fortsatta

planering och beredande av ärendet. Utredningen skulle dessutom kunna användas som ett planeringsunderlag för Mörbylånga kommuns fortsatta detaljplanering av bostadsområdet och ge en möjlighet att anpassa bebyggelsen till eventuella nyupptäckta fornlämningar.

Metod och genomförande

Den arkeologiska utredningen var uppdelad i två olika moment, dels en sökschaktning dels en systematisk metalldetektering av matjorden. Vid metalldetekteringen avsöktes utredningsområdet i parallella sökstråk med ett avstånd av ca 10 meter. Inom en yta i de centrala delarna av området var vegetationen tät och avsöktes först efter den arkeologiska sökschaktningen, på de då igenlagda schakten och ytorna direkt bredvid dessa. Vid avsökningarna negligerades generellt utslag från järnföremål medan övriga utslag kontrollerades. Metallföremål som med säkerhet kunde tillföras tiden före 1850 eller tillvaratogs och mättes in med handhållen GPS. Metallföremål som

med säkerhet kunde bestämmas till senare tid (d.v.s. efter 1850) tillvaratogs inte.

Vid sökschaktningen drogs 90 schakt med jämna mellanrum för att täcka in hela undersökningsområdet. Totalt undersöktes drygt 1800 löpmeter sökschakt som sammantaget utgör en närmare 3000 m² stor yta (fig 2). För att kunna avgöra om de mörkfärgningar som framkom vid schaktningen utgjordes av förhistoriska anläggningar undersöktes flera av dessa i samband med utredningen. De mörkfärgningar som konstaterades utgöra förhistoriska lämningar och de undersökta schakten mättes in med GPS-RTK.

Figur 2. Utredningsområdet med de undersökta sökschakten.

Resultat

Den arkeologiska utredningen var uppdelad i två delmoment: metalledetektering och sökschaktning. Vid metalledetekteringen tillvaratogs sammanlagt 22 fynd som bedömdes ha en datering till tiden före 1850. Fynden utgjordes huvudsakligen av knappar, mynt, söljor och muskötkulor (tabell 1).

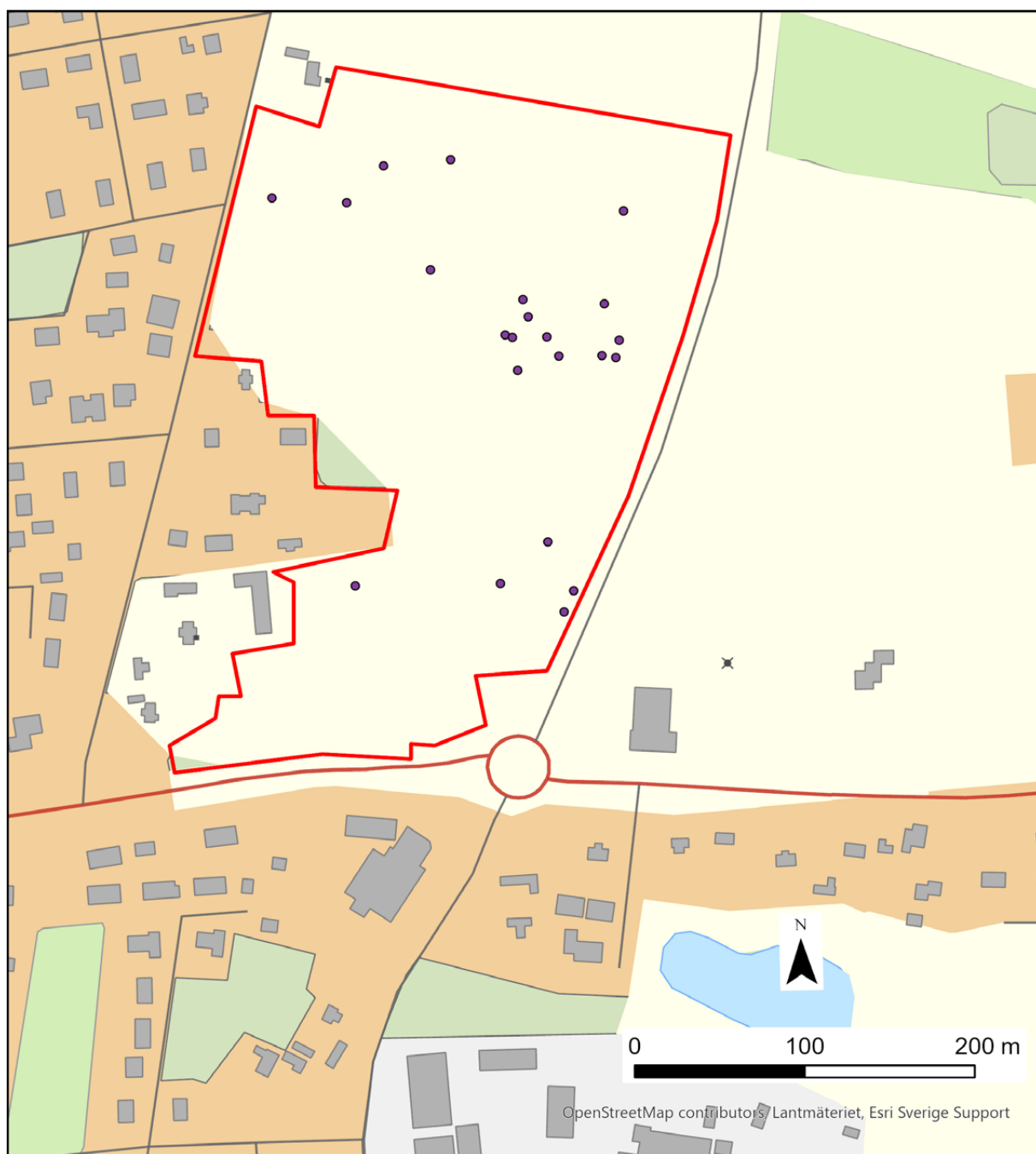
Metallfynden framkom spritt över ytan, men det fanns en tydlig koncentration till områdets centrala delar (fig. 3). En analys av det äldre kartmaterialet visar att det fanns ett samband mellan den öppna åkermarken på kartan över laga skifte och metallfynden. Tjugo av metallfynden har tillvaratagits i anslutning till den då odlade marken (fig. 4). Ser man till fyndkoncentrationen sammanfaller den med en av åkermarkerna som finns med på en geometrisk avmätning från 1641 (fig. 5). Den geometriska avmätningen visar inte på en nyodling utan marken har sannolikt brukats för odling under lång tid dessförinnan. Vid kartanalysen framgår tydligt att det inte finns någon samtida bebyggelse i området. Gårdarna som är kopplade till odlingsmarken ligger i Björnhovda by.

Den arkeologiska utredningen visade att det inte fanns några anläggningar inom stora delar av utredningsområdet. Vid sökschaktningen kontrollerades ett flertal mörkfärgningar som kunde avfärdas som naturliga eller som stenlyft. Inom

Föremål	Antal	Datering
Mynt	5	1799, 1802, 1803, 1821?, 1850?
Knapp	5	1600–1800-talen
Sölja	5	1500–1800-talen
Muskötkula	3	1600–1800-talen
Fingerborg	1	1700–1800-talen
Beslag	2	-
Bleck	1	-

Tabell 1. Metallfynd som tillvaratogs vid detekteringen och antogs vara äldre än 1850.

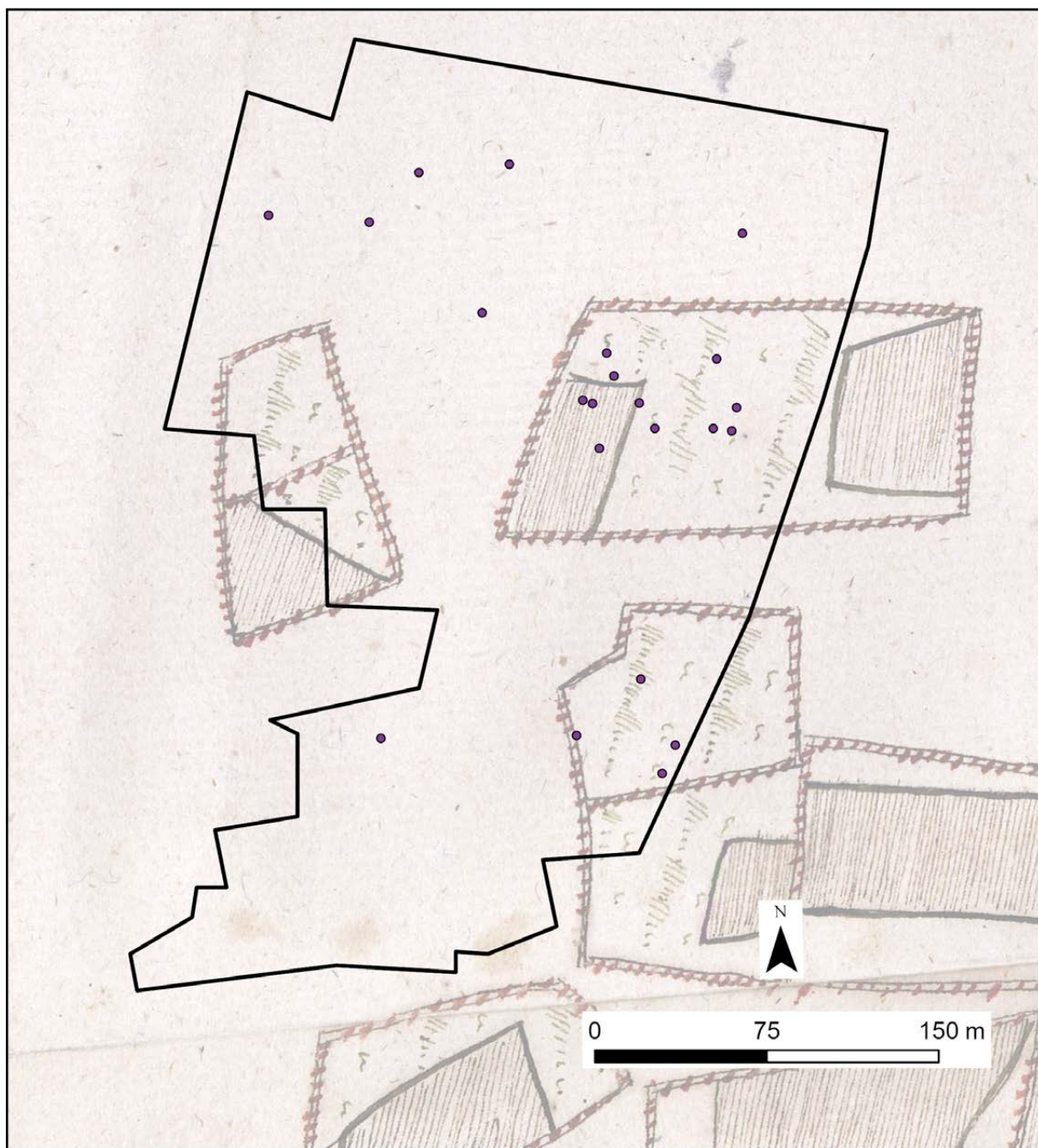
huvuddelen av området utgjordes den underliggande jordmånen av postglacial finsand. Det var framför allt i den nordöstra delen av utredningsområdet som det fanns ett mer frekvent inslag av grus i den underliggande jordmånen. I området med grusinslag framkom tre anläggningar, varav två kontrollerades och utgjordes av två stolphål (A1 & A2). Den andra bedömdes i plan som en härd (A3) (fig. 6, 7 & 8). Boplatslämningarna gick inte att datera närmare än förhistorisk karaktär och registrerades som en boplatz utan synlig avgränsning med nummer L2024:6729 i Kulturmiljöregistret.

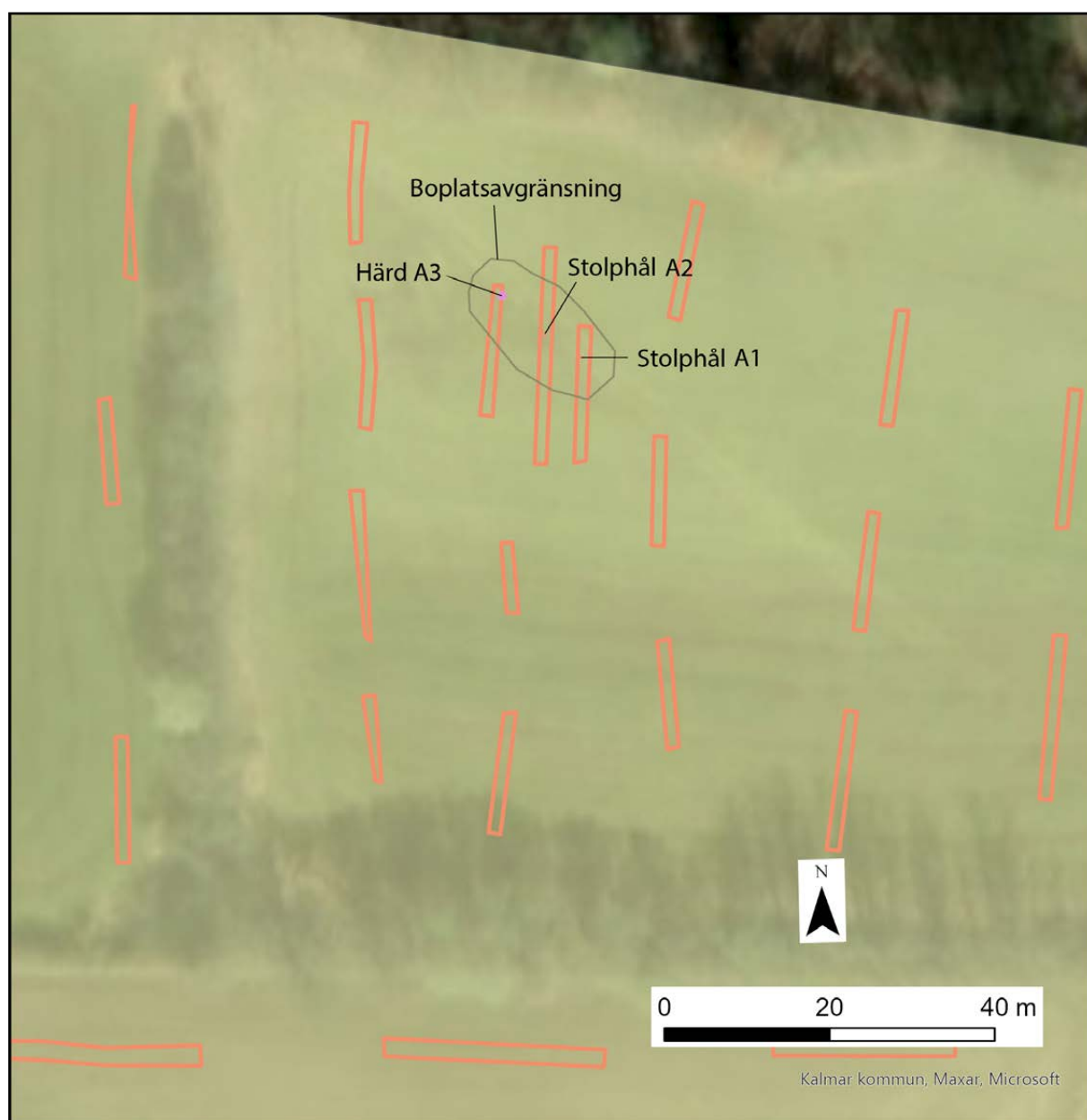
Figur 3. Detektorfyndens spridning i utredningsområdet, med en tydlig koncentration till områdets centrala delar.

Figur 4. Detektorfynden projicerade på den rektifierade kartan över laga skifte från 1830. Närapå samtliga fynd sammanfaller med den då öppna odlingsmarken.

Figur 5. Detektorfynden projicerade på en geometrisk avmätning från 1641 visar att fyndkoncentrationen sammanfaller med odlingsmarken.

Figur 6. Boplatslämningarna som framkom i den nordöstra delen av utredningsområdet utgjordes av två stolphål och en mindre härd.

Figur 7. Ett av stolphålen som framkom vid sökschaktningen med tydlig stenskoning (A1).

Figur 8. Ett av de stolphål (A2) som undersöktes i samband med utredningen.

Tolkning och åtgärdsförslag

Vid utredningen framkom dels ett fyndmaterial från historisk tid, dels tre anläggningar med förhistorisk karaktär. En stor del av metallfynden som framkom vid detekteringen sammanfaller rumsligt med en av de äldre odlingsjordarna i området. Fynden utgörs av knappar, mynt och söljor. Sammansättningen på fyndmaterialet talar för att det rör sig om mindre föremål som sannolikt tappats i samband med jordbruksarbete. Det finns inget i det äldre kartmaterialet som antyder att det skall funnits bebyggelse på platsen, från 1670-talet och framåt. I den resterande delen av området är mängden metallfynd liten och även de har en liknande sammansättning som speglar jordbruksarbetet.

De anläggningar som framkom inom en mycket begränsad del av utredningsområdet speglar en rumsligt begränsad förhistorisk aktivitet. De ligger inom ett område som är topografiskt mer lämpat för bosättning med en mer grusig och väl-dränerad mark.

Enligt Kalmar läns museum speglar metallfynden inte några aktiviteter som efterlämnat ytterligare spår och bör inte föranleda några ytterligare antikvariska åtgärder.

Boplatslämningarna är visserligen sparsamma, men ligger cirka 150 meter sydväst om den silverskatten som framkom 2011. Närheten till silverskatten gör att lämningarna bör undersökas vid en exploatering av ytan eller att ytan undantas i samband med bostadsbebyggelse.

Referenser

Alexandersson, K. & Papmehl-Dufay, L.
2009. *Två stenåldersboplatser i Runsbäck: särskild arkeologisk undersökning 2008 : Runsbäck 5:2, 5:66 och 7:9, Torslunda socken, Mörbylånga kommun, Öland*. Kalmar läns museum

Beskow-Sjöberg, M (red.). 1987. *Ölands järnåldersgravfält vol. I*. RAÄ och SHM. Stockholm.

Hagberg, U-E. 1976. Fundort und Fundgebiet der Modeln aus Torslunda. ur *Frühmittelalterliche studien*. Jahrbuch des Instituts frühmittelalterforschung der Universität Münster. Band 10. sid. 323–349.

Lindeberg, M. 2013. *En vikingatida silverskatt från Björnhovda. Fornlämningarna RAÄ 205, 274 och 277, Torslunda socken*. Öland Arkeologisk förundersökning och särskild arkeologisk undersökning. Rapporter från Arkeologikonsult 2013:2502/2547. Upplands Väsby.

Nilsson, N., Söderström, U. 2010. Fornlämningar vid Mölltorpsgatan. Särskild arkeologisk utredning 2010. Björnhovda 6:29, 6:6, 4:12 m.fl. Torslunda socken, Mörbylånga kommun, Öland. Kalmar läns museum, rapport 2010:21.

Ring, C. & Söderström, U. 2009. Hotell Skansen, Arkeologisk förundersökning. Färjestaden 1:7, Torslunda socken, Öland. Arkeologisk rapport februari 2009:1. Kalmar läns museum.

Äldre kart- och arkivmaterial

1641, geometrisk avmätning, Torslunda socken nr 1–18, Lantmäteristyrelsen

1734, Avmätning på inägor, Torslunda socken Björnhovda nr 1–18, Lantmäteristyrelsen

1804, Storskifte, Torslunda socken Björnhovda nr 1–18, Lantmäteristyrelsen

1830, Laga skifte, Torslunda socken Björnhovda nr 1–18, Lantmäteristyrelsen

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:	431-5321-2023
Kalmar läns museums dnr:	33-0415-2024
Projektnummer KLM:	23_70
KMR uppdragsnr:	202301532
Uppdragsgivare:	Mörbylånga kommun
Landskap:	Öland
Kommun:	Mörbylånga
Socken:	Torslunda
Fastighet:	Björnhovda 2:135, Björnhovda 29:16 och Björnhovda 6:146
Fornlämningsnr:	L2024:6729
X koordinat:	6279840 (N)
Y koordinat:	591339 (E)
Latitud:	56°39'13.6"N
Longitud:	16°29'23.4"E
M ö h:	13–14
Fältarbetstid:	240917–240924
Antal arbetsdagar:	6
Personal:	Cecilia Ring, Kenneth Alexandersson
Fynd:	Fynden förvaras i väntan på fyndfördelning i Kalmar läns museums magasin under sitt KLM-nummer. Fynden finns registrerade i en för ändamålet upprättad Microsoft Access-databas.
Tidsålder:	1600–1800 AD samt förhistoriska lämningar
Dokumentation:	All dokumentation förvaras på KLM.
Inmätning:	GPS-RTK Koordinater och höjdangivelser i rikets koordinatsystem SWEREF 99 TM och RH2000.

Bilagor

Bilaga 1. Fyndlista	24
Bilaga 2. Fyndbilder	25
Bilaga 3. Metalldetekteringsrapport av Jonas Paulsson, Schulz Paulsson Arkeologi	26

Fyndlista

KLM 46855:1-22

ÖL

Torslunda sn

Björnhovda 2:135, 29:16 & 6:146

Fornl nr:

Arkeologisk utredning

f nr.	Material 1	Sakord	Övrigt	Antal	Vikt	Anmärkning	Datering
1	CU-legering	Mynt		1	5,84	1/4 Skilling, Gustav IV Adolf, slitet och korroderat.	1803
2	CU-legering	Mynt		1	24,28	2 Öre SM, Fredrik I, slitet och starkt korroderat.	1850?
3	Bly	Muskötkula		1	13,76	Bikonisk, rester av gjuttapp.	1600-1800-talen
4	CU-legering	Mynt		1	2,57	1/4 Skilling, Gustav IV Adolf, slitet och korroderat.	1799
5	CU-legering	Sölja	Utgallrad/kasserad	1	1,24	Liten avlång bit, avbruten i genomgående hål. Ramfragment till sölja avbruten i hålet till sprinten för tornen.	1600-1800-talen
6	Bly	Kula		1	25,13	Rund och mycket oregelbunden i ytan, Muskötkula?	1600-1800-talen
7	Tenn	Knapp		1	3,18	Rund platta, avbruten ögla, blomdekor.	1500-1700-talen
8	CU-legering	Sölja	Utgallrad/kasserad	1	1,59	Del av svagt D-formad ram, avbruten i genomgående hål för sprint till torne, korroderad.	1600-1800-talen
9	CU-legering	Sölja		1	4,88	Del av svagt D-formad ram, avbruten i genomgående hål för sprint till tornedekor på de bredare kortsidorna.	1600-1700-talen
10	CU-legering	Bleck	Utgallrat/kasserad	1	1,64	Avlångt, ihopviktt och böjt fragment.	-
11	CU-legering	Knapp		1	4,86	Enkelknapp, rund tjock platta, fast ögla, korsformad dekor.	1600-1700-talen
12	CU-legering	Beslag	Utgallrat/kasserad	1	0,6	Litet, kantigt fragment, avbruten i nithål i två hörn.	-
13	CU-legering	Knapp		1	3,76	Enkelknapp, rund svagt skålad platta, avbruten fast ögla, blomdekor.	1600-1800-talen
14	CU-legering	Mynt		1	4,24	1/2 Skilling, Gustav IV Adolf, slitet och korroderat.	1802
15	CU-legering	Knapp		1	2,11	Enkelknapp, dubbelskalig, svagt dubbelkonisk, två hål i underskalet, fastlöddad ögla, blomdekor.	1700-1800-talen
16	CU-legering	Fingerborg		1	2,14	Skadad, prickdekor.	1700-1800-talen
17	CU-legering	Sölja		1	5,34	Enkelsölja, svagt D-formad ram med bred profilerad tunga, torne saknas.	1500-1600-talen
18	CU-legering	Knapp		1	2,31	Enkelknapp, rund platta med fast ögla, blomdekor, korroderad.	1600-1800-talen
19	Bly	Muskötkula		1	8,67	Ojämn i ytan, korroderad.	1600-1800-talen
20	CU-legering	Beslag	Utgallrat/kasserad	1	4,03	Rektangulärt, dubbelvikt med ett kvadratisk nit/spik-hål.	-
21	CU-legering	Skospänne		1	7,18	Dubbelsölja, rektangulär platt och böjd ram med profilerade runda urgröpningar över hela ramen, sprint och torna saknas.	1700-1800-talen
22	CU-legering	Mynt		1	3,64	1/4 Skilling, Carl XIV Johan, slitet och korroderat.	1821?

En del av fynden har utgallrats/kasserats efter fotografering på grund av att de var kraftiga korroderade och ansågs att de som lösfunna jordfynd hade ett begränsat bevarandevärde. (se fyndfoto i bilaga 2)

Metalldetekteringsrapport

Undersökning med metalldetektor i samband med arkeologisk utredning inom Björnhovda 5:15, Björnhovda 5:19 m fl, Mörbylånga kommun.

Metalldetektormodell som användes: XP DEUS 11”

Undersökningen:

Arbetsmetod och utförande:

En systematisk metalldetektering utfördes. Matjordslagret undersöktes från ytan inom tillgängliga delar av undersökningsområdet (UO) med parallella sökstråk med ett avstånd av 10 meter. En yta i de centrala delarna av UO hade tät vegetation och kunde bara undersökas efter den arkeologiska sökschaktningen och då på de igenlagda schakten och ytorna direkt invid dessa (där schaktmassorna hade tryckt ner vegetationen).

Vid avsökningarna negligerades generellt utslag från järnföremål medan alla andra kontrollerades. Metallföremål som med säkerhet kunde tillföras tiden före 1850 eller med osäkerhet kunde dateras i fält togs upp och mättes in med handburen GPS (Garmin GPSMAP 65). Metallföremål som med säkerhet kunde bestämmas till senare tid (d.v.s. efter 1850) tillvaratogs inte.

Fältarbetet utfördes den 19-21/4, 14/10 2024

Detekteringssituationen: (fysiska faktorer som påverkar detekteringsresultatet)

Vid undersökningstillfället fanns inom det stora UO varierande förhållanden på grund av hur marken brukas. UO redovisas här från söder till norr. Fältet längst i söder låg i vall med en något högt uppkommer gräsväxt. På fältet norr därom fanns en höstsådd som var uppkommen. Nästa fält hade legat i träda i många år och var helt igenväxt och kunde delvis undersökas efter avslutad sökschaktning. Näst längst i norr fanns en lågt uppkommen höstsådd. Längst i norr fanns en lågt slagen vall.

Arbetet utfördes vid meteorologiskt gynnsamma förhållanden.

Jonas Paulsson (Arkeolog och metalldetekteringsspecialist)

Schulz Paulsson Arkeologi AB

Telefon: 0701733223

E-post: sp.arkeologi@gmail.com

Adress Box 104,
S-392 21 Kalmar

Telefon 0480-45 13 00

E-post info@kalmarlansmuseum.se
Webb kalmarlansmuseum.se

